

บทคัดย่อ

อาชีพชาวนา ซึ่งเป็นเสมือนกระดูกสันหลังของชาติ กำลังเป็นอาชีพที่จำนวนคนที่ประกอบอาชีพดังกล่าวลดลงเป็นอย่างมาก ชาวนาในอำเภอเชียรใหญ่ ในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นตัวอย่างหนึ่งของการปรับตัวของผู้คนในอาชีพนี้ แม้ว่าชาวนาในพื้นที่นี้จะเป็นผู้ผลิตข้าวหล่อเลี้ยงภูมิภาคนี้มาตลอด แต่อาชีพนี้กลับไม่ได้เป็นอาชีพที่บรรพบุรุษจะฝากฝังไว้ให้กับลูกหลาน ทั้งนี้เพราะอาชีพทำนาในพื้นที่นี้มีปัญหาไม่แตกต่างจากเกษตรกรชาวนาในพื้นที่อื่น คือตกอยู่ในสภาวะความยากจน อย่างไรก็ตาม ชาวนาในพื้นที่นี้ก็มีลักษณะที่โดดเด่นกว่าพื้นที่อื่น แม้ว่าจะถูกอธิบายว่ายังทำนาฐานะกลับยิ่งจนลง แต่ลูกหลานของพวกเขากลับประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน มีการทำงานหรืออาชีพที่มั่นคง

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาถึง วิถีชีวิต ความยากจน ทั้งในระดับชุมชนและในระดับปัจเจกบุคคล โดยมีหน่วยในการศึกษาวิเคราะห์คือ ชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง เพื่อทำความเข้าใจว่าการดำรงตนของชาวนาในบ้านหรือชุมชนหมู่บ้านเป็นอย่างไร มีระบบ หรือกระบวนการทางสังคม หรือระบบสวัสดิการ หรือเงื่อนไขใด ที่ทำให้ชาวนาสามารถดำรงตัวตนท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตในสังคมได้

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้คือ ศึกษาสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ยากจนของชาวนาลุ่มน้ำปากพนังในภาพรวม รวมถึงสาเหตุของปัญหาหลักของการดำรงชีพ พร้อมทั้งแสวงหาแนวทางในการพัฒนาระบบสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับชาวนา ทั้งจากภาครัฐและเอกชน รวมทั้งจากกลุ่มชุมชนเอง ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

สภาพความลำบากยากจนที่เกิดขึ้นกับชาวนาลุ่มน้ำปากพนัง พบว่ามาจากการลงทุนในการทำนาที่ได้รับผลตอบแทนไม่คุ้มกับทุนที่ลงไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการตกอยู่ในภาวะขาดทุน เมื่อขาดทุนบ่อยครั้งเข้า ทำให้ชาวนาก้าวสู่ภาวะของการกู้หนี้ยืมสิน ซึ่งภาวะหนี้สินที่เกิดขึ้นส่งผลไปถึงเรื่องการถือครองที่ดิน การย้ายถิ่น และการขาดแคลนกำลังแรงงานในการผลิต ผนวกกับการเน้นการบริโภคของสังคมปัจจุบัน ยิ่งทำให้ภาวะหนี้สินพอกทวีขึ้น

นอกจากนั้นแล้ว สวัสดิการของรัฐที่จะลงสู่ชาวนาก็ถูกปิดกั้น ด้วยความเกรงว่าชาวนาจะไม่สามารถจ่ายเงินที่กู้ได้ และยังมีปัจจัยการเมืองภายในท้องถิ่นที่ช่วยเหลือพวกพ้องตนเองและกีดกันผู้อื่นออกไป ช่องทางที่ชาวนายากจนสามารถทำได้คือ การขอกู้เงินนอกระบบ ซึ่งเงินกู้นอกระบบยังสัมพันธ์กับเรื่องของเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ด้วย ส่งผลให้ชาวนายากจนเป็นทั้งคนไร้เสียงและไร้อำนาจในเวลาเดียวกัน

ระบบสวัสดิการจากที่ควรจะเป็นคือ การสร้างความมั่นคงของชาวนาในการดำรงชีวิต โดยการให้เขาสามารถยืนบนลำแข้งของตนเองได้ ระบบสวัสดิการจะต้องเกิดจากการจัดการภายในชุมชนเอง เพื่อทุกคนจะสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม นอกจากนั้นแล้ว ภาครัฐอาจกระตุ้นให้เกิดความมั่นคงต่ออาชีพชาวนาได้ด้วยการใช้มาตรการภาษี เช่น หากชาวนาต้องส่งเสียบุตรหลานเรียน อาจมีวิธีคำนวณภาษีอากรที่ดินใหม่เพื่อช่วยผ่อนผันภาระค่าใช้จ่าย และทำายที่สุดควรบรรณรงคิให้หนุ่มสาวที่อยู่ในวัยทำงาน ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนร่วมกันตั้งกองทุนเพื่อคนชรา เพราะนอกจากจะเป็นการรองรับกลุ่มผู้สูงวัยที่อยู่นอกกำลังแรงงานแล้ว ยังเป็นการช่วยบรรเทาหนุ่มสาวที่ในอนาคตจะต้องเกษียณตนเองออกจากตลาดแรงงานด้วย